

ЄВАНГЕЛЬСЬКІ МОТИВИ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Стаття присвячена концептуально цілісному аналізу інтерпретаційної поліфонії євангельського матеріалу, розгляду еволюції рецепції новозавітних образів в літературному контексті ХХ ст. Досліджено основні моделі художніх трансформацій новозавітного матеріалу з урахуванням онтологічних, поведінкових та аксіологічних особливостей.

Ключові слова: євангельський образ, трансформація, традиційні структури.

Постановка проблеми. У період змін та катаклізмів людство знову і знову звертається до свого минулого, переосмислюючи культурно-історичний спадок та шукаючи нових шляхів розвитку. Герої та сюжети Нового Завіту, їх проблематика і трансформаційні колізії все частіше домінують у сучасному літературному просторі. Багатопланова універсальність євангельського сюжетно-образного матеріалу стає підґрунтям виникнення нових літературних версій новозавітних подій, що вказує на значущість та **актуальність** традиційного спадку.

Біблія є депозитом релігійного, міфологічного, історичного та екзистенційного досвіду тисячоліть та творить найширше інтертекстуальне поле. Н.Фрай вказує, що біблійна семіосфера є кодом буття, «граматикою архетипів» художньої літератури [6].

Рівень дослідження. До проблеми функціонування євангельського сюжетно-образного матеріалу у своїх працях зверталися А.Нямцу (монографії «Новий Завіт та світова література» (1993) та «Міф. Легенда. Література» (2007), В.Антофійчук («Євангельські образи в українській літературі ХХ ст.» (2001), А.Касьянов («Біблійні мотиви та образи у сюжетній будові російського роману ХХ ст.»), О.Татарінов («Художні тексти про євангельські події: жанрова природа, моральна філософія та проблеми рецепції»), В.Казак (монографія «Образ Христа в російській літературі. Від давнини до наших днів» (1999), К.Войле («Література ХХ ст. та християнство») та ін.

Мета статті полягає у виявленні закономірностей функціонування євангельського сюжетно-образного матеріалу в літературному дискурсі ХХ ст. Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань:** розглянути теоретичні аспекти функціонування євангельського сюжетно-образного матеріалу у світовому літературному контексті та простежити домінантні аспекти інтерпретації новозавітних образів у літературі ХХ ст.

Виклад матеріалу. Література ХХ – ХХІ ст. виявляє безумовний інтерес до внутрішнього світу особистості, прагнучи по-новому досягнути та дати своє трактування категорії сакрально-містичного в людині. В цьому контексті виникає поняття біблійного міфу, який розуміється і як компонент свідомості, і як спосіб світогляду, і як словесний витвір (твір) та «персональна риторика внутрішньої та зовнішньої дії», як «лик особистості» (термін О.Ф.Лосева [9]). Так, відроджений інтерес до міфу у всій літературі ХХ ст. проявився у трьох основних формах. Створюються численні варіації та стилізації на теми, що задаються міфом, обрядом або архаїчним мистецтвом. Найбільш яскраво специфіка сучасного звернення до міфології проявилася у створенні таких творів, як *романи-міфи* (драми-міфи, поеми-міфи). У цих неоміфологічних творах міф принципово не є єдиною лінією розповіді, натомість, він стикається, співвідноситься або з іншими міфами, або з темами історії та сучасності (Дж.Джойс, Т.С.Еліот, Т.Манн, Дж.Апдайк, Д.Г.Лоуренс, Ж.Ануй та ін.).

О.Татарінов розглядає Євангеліє як міф, який прагне «позбавити читача (слухача) суб'єктивно-об'єктивних відносин, від сприйняття себе як естетичного чи юридичного об'єкту та стає світом, у якому свідомість, яка сприймає, – учасник священних подій» [16, с.53-54]. Водночас, потрапляючи з Євангелія-міфу в Євангеліє-літературу, читач виявляє відносність деміфологізованих смислів, які відрізняють природу художнього слова. Автор називає художні

тексти, які присвячені новозавітним подіям, «міфом про відсутність міфу» [16, с.173]. Це пояснюється тим, що сама форма євангельського сюжету робить міфотворчість неминучою.

Євангеліє являє собою неповторну та самобутню жанрову структуру (поєднання епосу, лірики, драми, тощо). Як наслідок, жанрова класифікація романів на євангельську тематику різноманітна та продиктована різними домінантними ознаками відтворення художнього світу: оповідання, повісті, драми, романи (історичні, духовні, християнські). О.Татарінов зазначає, що своєрідністю євангельського сюжету «є позитивна агресія, якій піддається історичний час, що приречений шукати себе у Новому Завіті та відкриваючи Новий Завіт у собі. <...> Сюжет розкривається назустріч будь-якому тексту, часу та свідомості» [16, с.31]. Жанрова поліфонія рецепції євангельського матеріалу, водночас, має другорядне значення в аспекті виявлення сюжетного контакту з канонічним першоджерелом.

Найпоширенішими формами та способами переосмислення традиційних структур А.Нямцу називає наступні: дописування, продовження, обробки, художні перекази канонічних текстів, наукові тлумачення та трактування, формально-змістове осучаснення, національно-історична конкретизація хронотопу, «літературні євангелія» та апокрифізація. Дослідник зазначає: «Форми «вторгнення» в канонічний сюжетно-образний матеріал надзвичайно різноманітні та визначаються не лише ідеологічними та філософсько-естетичними нормами конкретно-історичної епохи, але й своєрідністю художнього світобачення художника, його творчою манерою, особистими симпатіями і т.д. Ці своєрідні «Євангелія», як правило, зосереджені на реконструкції життя Христа, а також на розвитку новозавітних метафор та замовчувань, ледь окреслених ситуацій, які у нових варіантах отримують емоційно-психологічне та предметно-побутове наповнення» [14, с.208-209].

З другої половини ХХ ст. саме жанр літературних євангелій стає популярним у світовому літературному контексті. Вихід за рамки канонічного тексту та залучення додаткових матеріалів стає основою формально-змістового осучаснення творів на євангельські події (В.Короткевич «Христос приземлився в Городні. Євангеліє від Іуди», М.Поміліо «П'яте євангеліє», Г.Панас «Євангеліє від Іуди», Т.О.Брінгсвер «Євангеліє від Матвія», Х.Л.Борхес «Євангеліє від Марка» та ін.).

Характерною рисою євангельської прози (як ХХ ст. так і сучасної) є саме мотив морально-психологічного вибору героя, який опинився в складній екзистенційній ситуації. Драматизм цього вибору посилюється побутово-історичною конкретизацією, що й пояснює популярність жанру історичного роману та літературного євангелія.

Відомий канадський науковець Н.Фрай розглядає Біблію як код буття, мистецтва та літератури. На його думку, незважаючи на те, що «поетичне прочитання міфу – вправа більш довільна, ніж його прочитання як справжньої історії, спроби звести Біблію виключно до ймовірних підвалин поезії теж нездійсненні» [17, с.86]. Дослідник вважає, що біблійний міф робить наголос на абсолютний початок і кінець часу та простору: «така концепція двох рівнів: рівня часу і простору, а також рівня «вічності» понад нами, набирає у Новому Заповіті значення «Воскресіння» як вертикального переходу зі світу смерті у світ життя» [17, с.118]. Отже, саме коефіцієнт «вічності» («міфічна вічність» за О.Дорошевичем) стає рушійною силою нового життя біблійних міфів.

У роботі «The Modern Century» 1967 р. Н.Фрай стверджує: «Кожна доба структурує ідеї, образи, вірування, припущення, тривоги і надії, які виражають людську ситуацію і долю, узагальнені в цьому часі. Я називаю цю структуру міфологією, і це об'єднує міфи. Міф, в такому випадку, стає виразником людської зосередженості на собі, на своєму місці у схемі речей, у відношенні до суспільства та Бога, на власній генезі, на своєму призначенні, чи то персональному, чи то загально людському. Отже, міфологія – продукт людської занепокоєності, наших роздумів про себе, і вона завжди є поглядом на світ з людської точки зору» [3, с.11].

Білоруська дослідниця Є.Леонова, вказуючи на виїняткову привабливість євангельських перипетій, розмірковує: «В чому причина цього дивовижного тяготіння? Перш за все, ймовірно, що всілякий міф, чи то античний чи біблійний, несе в собі невичерпний моральний потенціал, одвічні етичні цінності, потреба людини в яких ніколи – від початку цивілізації до

нашого часу – не убувала; і художники різних епох та народів шукали шляхи їх воскресіння, прагнули поглянути на них новими очима, допомогти сучасникам та нащадкам також побачити їх у новому світлі, заново переосмислити, «пережити», співставити свій індивідуальний духовний досвід з досвідом загальнолюдським, з прадосвідом» [7, с.169]. Тут слід погодитись з А.Бушміним, який стверджує, що плодотвірне ставлення літератури до попередніх традицій включає в себе як збереження так і заперечення, критичний відбір та творчий розвиток усього цінного з погляду естетичних запитів свого часу.

Для літератури ХХ-ХХІ ст. характерним є явище неоміфологізму (реміфологізації, панміфологізму), яке, за визначенням літературного словника, вказується як «специфічна для ХХ ст. форма художнього мислення, яка передбачає особливу увагу до міфологічних сюжетів, образів та символів, які не стільки відтворюються, скільки програються або заново створюються, тим самим народжуючи нові міфи, які співвідносні з сучасністю» [6]. Слід погодитись з твердженням А.Нямцу про те, що дослідження процесів міфологізації є актуальними для світової літератури, хоча ґрунтовних праць узагальнюючого характеру немає. Бажання літератури досягнути неосяжності внутрішнього, потаємного світу людської особистості актуалізує вічну параболу міфу. Відповідно дослідники осмислюють міфологічний чинник на різних рівнях: архетипно-ініціаційному (кшталтування героя), анагогічному (створення символічного культурного коду) та дискретному (творення візійних світів) та власне міфотворення [див. докладніше: 13, с.8].

Євангельська картина світу є однією з найвеличніших та найтрагічніших художніх моделей, які коли-небудь створювались цивілізацією. Літературні трактовки євангельських «історій» своєрідно «перевіряють» істинність новозавітних переказів. В цьому полягає загальнокультурна цінність та значимість, що передбачає наукове та суб'єктивне емоційно-психологічне сприйняття, осмислення та розуміння.

У сучасній літературі під впливом історичної школи розпочався процес активної художньої історизації євангельських персонажів, їх переосмислення в інтерпретаційних поданнях, соціально-психологічна конкретизація і, як результат, інше духовно-етичне наповнення. Як зазначає Нямцу А.Є., «функціональна активність традиційного сюжету (образу, мотиву) в літературному творі визначається і «здійснюється» системною сукупністю інтегральних ознак: широтою інтерпретаційного діапазону, різноманітністю форм і способів трансформації, потенційною багатозначністю семантики традиційної структури і т.д.» [14, с.12-13].

Сучасний критик Н.Абгарян наголошує на тому, що центральна тема романів, які інтерпретують біблійний міф, включаючи варіації та тлумачення образу Ісуса Христа, фактично визначають основні властивості художньої системи цих романів і врешті, жанр *євангельського роману*. Дослідник зазначає, що звернення письменників ХХ ст. до євангельського образу – «явище зовсім не випадкове, оскільки століття, яке сповнене трагічними кризами, ознаменоване спалахом ненависті, крахом утопій відчуло необхідність зміцнення морально-етичних засад суспільства. Саме тому Євангеліє, «на ґрунті якого віками зростала культура багатьох народів, знову й знову входить до кола актуальних тем художньої літератури» [1]. І хоча мотивно-тематичний простір романного жанру зазвичай вільний від релігійних інтонацій та, як зазначає О.Татарінов, «насичений образами становлення особистості у різноманітті мирських, чисто людських контекстах», але все ж не позбавлений «релігійно-етичної концептуалізації у системі гріх-святість», що слугує формою зближення сучасного читача зі світом новозавітної історії [16, с.64].

Як влучно зауважив І.Набитович, «традиційні структури грають роль своєрідного етичного «дзеркала», що відображає і пояснює глибинні тенденції епохи-реципієнта» [11, с.53]. А багатозначність семантики традиційних структур слугує матеріалом для дослідження багатьох сучасних літературознавців, філософів та культурологів.

Євангельський матеріал пройшов багатоетапний процес переосмислення історичних реалій, щоб у наш час досягти предметно-побутової та морально-психологічної конкретизації. Сучасні літературні інтерпретації новозавітних подій демонструють прагнення до психологічної та побутової конкретизації. Це пояснюється тим, що «євангельські персонажі є своєрідними

художньо-етичними концентратами домінантних аспектів людської психології» [12, с.307], «вічними» образами, які переходять з епохи в епоху, з культури в культуру, збагачуються та оновлюються, набуваючи нового морально-етичного звучання.

В художніх текстах про євангельські події релігійно-історична особистість, яка наділена сакральною реалістичністю, стає героєм та починає відповідати законам художньої розповіді. Іуда та Понтій Пілат, Марія Магдалина та Петро, Варавва та Клавдія Прокула, не покидаючи стислу фабулу канону, набувають або розгорнутої біографії романного типу, або розширений простір рідного епізоду, який захоплює нові позиції у структурі сюжету [14, с.36]. Влучно сказав Д.Мережковський про євангельських героїв: «Ми знаємо про них незвичайне; повсякденне залишається невідомим» [14, с.27]. Не порушуючи формальне збереження канонічного хронотопу, ці образи стають окремими втіленнями тих чи інших якостей та формують певні поведінкові моделі онтологічних характеристик персонажів, які зазнають трансформації через активне функціонування в різних національних літературах.

Одним із найпоширеніших літературних архетипів є образ Іуди Іскаріота (Г.Панас «Євангеліє від Іуди», С.Макбейн «Срібняки Іуди», Ю.Пульвер «Євангеліє від Іуди» і т.д.). Ідея людської множинності образу зрадника, яка розвивалася і ще не раз буде осмислюватися авторами, робить Іуду архетипічною моделлю поведінки, яка абсолютизується як прояв однієї із сторін індивідуального світобачення. Багатогранність трактувань образу Іуди світовою літературою, вважає А.Нямцу, «підтверджує складність і суперечливість євангельської загадки, бо в новозавітних текстах ємко виражена одна з основних проблем індивідуального буття, що вступає в антагоністичні відносини із загальнолюдським ідеалом» [14, с.230].

Як зауважує Нямцу А.Є., «протириччя євангельських сказань сформували основні напрямки інтерпретації новозавітного персонажу: з одного боку, вчинок Іуди розглядається як найбільший злочин проти людства (це трактування стало своєрідним архетипом зради); з іншого боку – що існуюча у другому столітті секта кайнітів «розуміла зраду Іуди Іскаріота як виконання вищого служіння, необхідного для спокутування світу і запропонованого самим Христом» [14, с.228]. Окрім того існують численні літературні прототипи євангельського образу зрадника. Так, наприклад, у романі «Іуда» російський письменник Л.Співак пропонує нетрадиційний погляд на американську історію, досліджуючи незвичайну біографію одного з найзагадковіших політиків ХІХ століття – Іуди Пилипа Бенджаміна. Татарінов О. стверджує, що «якщо Іскаріот необхідний письменникам для того, щоб відбулось повноцінне жертвоприношення і втілилась у художній формі думка про амбівалентність розіп'ятої любові, то Пілат – центр деритуалізації, думка про непогодження з тим, що можна на крові праведника побудувати культуру масового спасіння» [16, с.39].

У ХХ ст. основним є звернення до «образу образів» – Ісуса Христа – як загальнолюдського символу любові, милосердя та жертвовності (Г.Сенкевич «Камо грядеши», М.Булгаков «Майстер і Маргарита», Б.Пастернак «Доктор Живаго», Ч.Айтматов «Плаха», В.Тендряков «Замах на міражі» та ін.). Після виходу роману «Життя Ісуса» Е.Ренана розпочався період пошуків *історичного* Христа (за визначенням С.Аверінцева – «ренанівська» точка відліку епохи; у визначенні А.Нямцу – «першопоштовх» для принципово **іншого** осмислення образу Ісуса Христа та його епохи в літературі» [12, с.16]), що вбачається у переосмисленні надприродного, незрозумілого для людини та поданні у контексті духовних пошуків сприймаючої культурно-історичної епохи. О.Татарінов вказує на інтертекстуальність жанрової природи таких романів: «перед читачем постає не дійсний або церковний Христос, який рятує по слову Нового Завіту, а герой, який носить священне ім'я та перебуває у просторі культури і знає Ісуса Христа дві тисячі років» [16, с.65]. Але все частіше його роль у сучасних літературних творах децентралізується. Таке явище дослідники пов'язують із новими запитамі сучасної культурно-історичної епохи. Процеси десакралізації євангельських героїв та, зокрема, Христа у художній свідомості ХХ ст., сприяє акцентуалізації його *ідеальності* з точки зору людської природи, відкидаючи на другий план божественну суть.

«Популярність» того чи іншого героя або сюжету залежить від сучасних ідейно-

ціннісних запитів соціуму. Внаслідок цього виникають так звані «євангелія», що зосереджують свою увагу на персонажах «оточення» Христа («Євангеліє від Іуди», «Євангеліє від Марії Магдалини», «Євангеліє від Нікодима» і т.д.). Проте показовим є те, що євангельська система образів, незважаючи на ступінь літературної трансформації (незначне або значне протиставлення канону, централізації того чи іншого героя периферії, задуму автора, тощо), сприймається єдиним сюжетно-образним полотном.

Збільшення трансформаційного діапазону зображення євангельських героїв стверджує, що «важливим є принцип багатосторонніх характеристик персонажів, увага до протиріч їх внутрішнього світу, підкреслена відмова письменника від характерної для Євангелій психологічної схематизації загальновідомих героїв» [14, с.111]. Новозавітні герої на сторінках історичних романів сповнені психологічного драматизму та емоційної напруги, що дає змогу подолати часовий простір, який віддаляє читача від євангельських подій.

Євангельський сюжетно-образний матеріал, який функціонує у сучасних культурно-історичних умовах, переосмислюється, інтерпретується та зазнає широкодіапазонного перевтілення (літературні перекази, дописування, обробки, апокрифи). Часткова або повна втрата сакральності євангельського матеріалу (десакралізація) пов'язана з тим, на нашу думку, що «для останніх десятиліть характерні інтенсивні пошуки нової духовності, яка не руйнує і не відкидає загальнокультурні традиції, а виокремлює у них загальнозначуще, необхідне сучасності» [14, с.12]. Трансформаційна поліфонія літературних інтерпретацій традиційного матеріалу розгортає перед нами низку драматичних євангельських колізій «Христос – Іуда», «Христос – Марія Магдалина», «Христос – Іуда – Марія Магдалина» (П.Гейзе «Марія з Магдали», Г.Даниловський «Марія Магдалина», Г.Панас «Євангеліє від Іуди», М.Метерлінк «Марія Магдалина», М.Валтарі «Таємниця царства», С.Черкасенко «Ціна крові» та ін.).

Історія вивчення літературних євангелій залишається відкритою. Літературознавців здебільшого цікавить трансформація біблійних канонів у тому чи іншому творі. Так, А.Нямцу у статті «Трансформація новозавітного канону в романі Ж.Сарамаго «Євангеліє від Ісуса» визначає найважливіші характеристики реконструкції євангельських подій, жанрову своєрідність, а також структурно-змістову організацію роману.

Використання традиційних сюжетів та образів сприяло появі літературного жанру *євангельського роману*. Сучасні тексти про євангельські події в значній мірі характеризуються централізацією героїв оточення Христа (Іуда, Понтій Пілат, Марія Магдалина, Клавдія Прокула), які отримують розширений простір канонічного епізоду (власну біографію). «Біографії» євангельських персонажів, створені світовою літературою, цілком переконливо демонструють багатоманітність підходів до загальновідомого канонічного матеріалу і відображають ті суттєві онтологічні та аксіологічні зрушення в індивідуальній і колективній свідомості, які характеризують історію сучасної цивілізації» [12, с.59]. Перехід євангельського сюжету в площину романної розповіді сприяє максимальному контакту з сучасністю.

А.Касьянов, досліджуючи біблійні мотиви та образи в російській романістиці ХХ ст., виокремлює п'ять варіантів (рівнів) використання євангельського сюжетно-образного матеріалу в євангельських романах ХХ ст.:

1) літературні інтерпретації, в основі яких лежить цілісна біблійна легенда (Е.Ренан «Життя Ісуса», Т.Манн «Йосиф та його брати», В.Жаботинський «Самсон Назорей», Л.Андреев «Іуда Іскаріот»);

2) біблійний сюжет та образи розвиваються у романі в окрему сюжетну лінію, яка не вичерпує цим зміст твору, оскільки наявні декілька сюжетних пластів (М.Булгаков «Майстер та Маргарита»);

3) біблійний епізод не розвивається як самодостатня сюжетна лінія, а утворює окремий завершений вставний мікросюжет, окреслений рамками цільного епізоду (Ч.Айтматов «Плаха»);

4) центробіжний епічний сюжет ремінісцується біблійною образністю, яка розкривається у додатковому ліричному пласті сюжету (Б.Пастернак «Доктор Живаго»);

5) романи, в яких кожна з фабульних ліній, орієнтованих на різні біблійні мотиви,

розвивається хронологічно та має завершений характер в межах частини-притчі (Ф.Горенштейн «Псалом») [див. 4, с.198-200].

У монографії А.Нямцу «Поетика традиційних сюжетів» в розділі «Літературні євангелія та постмодерністські трактування канонічного матеріалу» автор робить спробу з'ясувати причини популярності літературних євангелій у сучасній світовій літературі, дискутує з О.Ніколаєвою та Я.Кротовим з приводу головної мети переосмислення канонічного матеріалу в постмодерністському трактуванні. Слід погодитись, що літературні євангелія на сьогодні становлять собою актуальний та маловивчений об'єкт для дослідження, і, перш за все, як жанр. Поширення даного жанру автор пояснює впливом принципів реконструктивного моделювання та подієво-семантичного осмислення життя Ісуса Христа у відомій книзі Е.Ренана «Життя Ісуса», яка за низкою напрямків визначила характер переосмислення новозавітного матеріалу національними літературами ХХ ст.

В сучасному літературознавстві часто зустрічається поняття *роману-апокрифу*, яке вживається паралельно з *літературним євангелієм* (напр., А.Нямцу називає серед романів-апокрифів «Євангеліє від Іуди» Г.Панаса, «Євангеліє від Томи» Р.Іваничука, а В.Антофійчук відносить те саме «Євангеліє від Томи» до жанру «літературного євангелія»). А.Краснящих дає таке визначення поняттю роману-євангелія: «великий прозовий твір непародійного характеру, який є не напівхудожнім-напівпубліцистичним дослідженням історії Ісуса з Назарету, а великим епічним полотном, в центрі якого – особистість Христа та етапи її становлення на фоні історичної панорами епохи. Жанротворчим дискусійним прийомом роману-євангелія є стилізація під новозавітний спосіб розповіді. Роман-євангеліє відрізняє значна ступінь переосмислення фабули канонічних першотекстів» [5]. Дослідник виокремлює ознаки, які є характерними, на його думку, для жанру роману-євангелія, а саме: дискурсивні прийоми, що стилізовані під новозавітний спосіб розповіді та його темпоритм, фігуру головного героя (Христос або інший герой) та значним ступенем переосмислення фабули канонічних першоджерел.

Так С.Ротай романи Т.Манна «Йосиф та його брати» та Л.М.Леонова «Піраміда» трактує як прагнення дослідити «взаємодію «священного» та «сучасного», представити художню філософію на основі давніх сюжетів» [15, с.3]. Російський дослідник розглядає основні принципи літературної форми «роману-апокрифу», виокремлюючи з більш широкого поняття роману-міфу та розглядаючи як окрему теоретичну проблему.

Поруч з термінами *євангельський роман* та *літературне євангеліє* в сучасній літературі виокремлюють жанр *духовного роману*. Так, наприклад, Т.Бовсунівська на прикладі «Євангелія від Пілата» Е.-Е.Шмітта вказує: «Духовний роман» лише умовно можна зарахувати до жанру роману, оскільки він настільки виразно тяжіє до сакральної поетики, що іноді повністю перетворюється його художня структура: психологічний портрет заступається духовним, стратегія письма – принципами біблійного паралелізму, оригінальність тропіки – усталеністю символотворення пробіблійного зразка, яке не має оригінальність та винахід за певну перевагу. Основна риса «духовного роману – прагнення окреслити не соціальну, економічну чи психологічну роль персонажа, а його духовне покликання, до того ж із дотриманням традиційного (іудейського чи християнського – не настільки важливо) телеологічного спрямування» [2, с.62-63]. Дослідниця виокремлює твори української письменниці Г.Пагутяк: «Повість про Марію Магдалину» (1982), «Писар Східних воріт Притулку» (1999-2001), «Записки білого пташка» (1999) як приклад актуалізації нового «духовного» жанру.

Натомість російський вчений О.Татарінов з виокремленням такого жанру не погоджується, зазначаючи, що роман про євангельські події не завжди можна назвати християнським романом, оскільки «починаючи з ранньосередньовічної словесності текст являв собою новозавітню історію на рівні архетипного підтексту, виявляючи явні та приховані смисли особистості Ісуса Христа у герої, який жив у своєму часі та являв закономірні з точки зору історії конфлікту», тому «євангельська проза відтворює новозавітню фабулу, часто стаючи переказом (переказом-інверсією) біблійних подій, але втрачає ознаки християнської літератури, не бачачи цілей риторичного процесу у

обновленні життя словом та ділом Боголюдини» [16. с.65].

Проте, поряд з поширеним у ХХ ст. та сучасній літературах поняття *літературного євангелія* або *євангеліського роману*, часто автори дають своїм творам визначення *історичного роману*, що, на нашу думку, продиктовано метою досягти граничної реалістичності зображуваних євангеліських подій та критерію правдоподібності (Г.Даниловський «Марія Магдалина», Л.Андреев «Іуда Іскаріот», А.Зверінцев «Син грому», Б.Вуд «Свитки Магдалини», У.Хефнер «Завіт Христа», А.Міхалос «Майстер та Магдалина», К.Макгоуен «Гаємниця Магдалини», А.Мей «Дружина Пілата, або Гаємниця прокуратора», П.Лагерквіст «Вавравва» та ін.).

Отже, література ХХ – ХХІ ст. знаменується активним пошуком нового розуміння євангеліських максим та способів їх інтерпретації. Намагання розгледіти у постатях Христа, Іуди, Марії Магдалини, Понтія Пілата, апостолах перш за все людину в сукупності усіх морально-психологічних протиріч стає підґрунтям для літературної фантазії авторів євангеліської белетристики.

Література

1. Абгарян Н. Б. Жанр євангеліського роману в зарубіжній літературі ХХ в. і роман Н. Казандзакиса «Последнее искушение» / Н. Б. Абгарян // Література ХХ века: итоги и перспективы изучения: материалы Четвертых Андреев. чтений: сб. науч. ст. / [редкол.: Н. Т. Пахсарьян, М. Ю. Осокин, Н. А. Литвиненко]. – М., 2006. – С. 134–139.
2. Бовсунівська Т. Жанр «Духовного роману» в сучасній літературі: «Євангеліє від Пілата» Еріка-Еммануеля Шмітта / Тетяна Бовсунівська // Слово і час. – 2010. – № 5. – С. 62–72.
3. Денисова Т. Нортроп Фрай і дискурс міфокритики / Тамара Денисова // Біблія і культура: науково-теоретичний журнал / за редакцією А. Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 2008. Випуск 10. – С. 5–15.
4. Касьянов А. В. Библиейские мотивы и образы в сюжетостроении русского романа ХХ века: дис. ... докт. филол. наук.: 10.01.01, 10.01.03 / Касьянов Анатолий Васильевич. – Пермь, 2007. – 246 с.
5. Краснящих А. П. Жанр романа-євангелія: к постановке проблемы классификации и типологизации / А. П. Краснящих // Вісник СевДТУ: зб. наук. пр. – Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2008. – Вип. 89. Філологія. – С. 151–153.
6. Лановик З. Hermeneutica Sacra: [монографія] / Зоряна Лановик. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. – 587 с.
7. Леонова Е. «С тобой, как с деревом побег, срослась...». Образ Марии Магдалины в романе В. Короткевича «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні» и мировой литературный опыт // Уладзімір Караткевіч і яго творчасць у еўрапейскім культурнім кантэксце: навук. збор. / рэдкал.: А. Мальдзіс (гал. ред.) і інш. – Минск: Беларускі кнігазбор, 2000. – С. 168–183.
8. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
9. Лосев А. Ф. Диалектика мифа / А. Ф. Лосев. – М.: Правда, 1990. – 656 с.
10. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа / Е. М. Мелетинский. – М.: Наука, 1976. – 407 с.
11. Набитович І. Sacrum і Біблія в українській літературі / Ігор Набитович. – Lublin: Ingvarr, 2008. – 812 s.
12. Нямцу А. Е. Идеи и образы Нового Завета в мировой литературе. Часть 1 / А. Е. Нямцу. – Черновцы: Рута, 1999. – 328 с.
13. Нямцу А. Є. Міфопоетика Вільяма Голдінга: монографія / А. Є. Нямцу, О. М. Литвинюк. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 232 с.
14. Нямцу А. Миф. Легенда. Литература (теоретические аспекты функционирования): монографія / Анатолий Нямцу. – Черновцы: Рута, 2007. – 520 с.
15. Ротай С. В. Роман-апокриф как жанровая форма: методология и поэтика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та філол. наук: спец. 10.01.08 Теория литературы. Текстология / С. В. Ротай. – Краснодар, 2010. – 28 с.
16. Татаринов А. В. Художественные тексты о євангеліських событиях: жанровая природа, нравственная философия и проблемы рецепции: дис. ... докт. филол. наук.: 10.01.01, 10.01.03 / Татаринов Алексей Викторович. – Краснодар, 2006. – 646 с.
17. Фрай Н. Великий код: Біблія і література / Нортроп Фрай; [пер. з англ. І. Старовойт]. – Львів: Літопис, 2010. – 366 с.
18. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М.: Республика, 1994. – 526 с.

Alexandra Tomorug

The evangelical motives in the world literature

The article is devoted to the analysis of the conceptual integrity of the gospel Polyphonic interpretive material, consider the evolution of the New Testament images of the reception in the literary context of the twentieth century. The basic model of artistic transformation of the New Testament material with the ontological, axiological and behavioral characteristics.

Keywords: evangelical way, the transformation of the traditional structure.

Александра Томоруг

Евангельские мотивы в мировой литературе

Статья посвящена концептуально целостному анализу интерпретационной полифонии евангельского материала, рассмотрению эволюции рецепции новозаветных образов в литературном контексте XX в. Исследованы основные модели художественных трансформаций новозаветного материала с учетом онтологических, поведенческих и аксиологических особенностей.

Ключевые слова: евангельский образ, трансформация, традиционные структуры.